

i działalności profesjonalnych organizacji oraz stowarzyszeń producentów i hodowców bydła.

Literatura: 1. Commission Regulation (EC) No 795 of 21 April 2004 (OJ L 141, 30.04.2004). 2. Commission Regulation (EC) No 796 of 21 April 2004 (OJ L 141, 30.04.2004). 3. Commission Regulation (EC) No 1973 of 29 October 2004 (OJ L 345, 20.11.2004). 4. Council Regulation (EC) No 1782 of 29 September 2003 (OJ L 270, 21.10.2003). 5. Cunningham E.P. and the European Association for Animal Production (Eds), 2003. After BSE - A future for the European livestock sector. Wageningen Academic Publishers, EAAP publication

no 108. 6. European Commission, Directorate-General for Agriculture, 2003. Reform of the Common Agricultural Policy. Medium-term prospects for agricultural markets and income in the European Union 2003-2010; <http://europa.eu.int/comm/agriculture/publi/caprep/prospects2003b/fullrep.pdf> 7. European Commission, Agricultural trade statistics; http://europa.eu.int/comm/agriculture/agrista/tradestats/index_en.htm 8. European Commission, Agriculture; http://europa.eu.int/comm/agriculture/index_en.htm 9. European Commission, CAP reform; http://europa.eu.int/comm/agriculture/capreform/index_en.htm 10. FAOSTAT – FAO Statistical Databases 2005; <http://faostat.fao.org>

Ceny skupu mleka w Polsce na tle rynku światowego

Eugeniusz Otoliński, Jan Szarek

AR w Krakowie

W gospodarce rynkowej cena mleka kształtowana jest generalnie prawem popytu i podaży. Podaż przewyższająca popyt stymuluje obniżkę cen, natomiast popyt przewyższający podaż – zwiększenie cen. Popyt jest funkcją potrzeb, dochodów i cen, podaż to gotowość sprzedaży towaru po danej cenie. Rynkowa relacja popytu i podaży ustala tzw. cenę równowagi, akceptowaną przez kupujących i sprzedających dany towar, w ramach konkurencji doskonałej [3].

W odniesieniu do poszczególnych produktów rolnych stosowane są szczegółowe regulacje cen. W przypadku mleka cena zależy od zawartości białka i tłuszczu, premii za klasę ekstra, posiadania atestu weterynaryjnego i wielkości dostaw. Waga tych czynników, wpływających na cenę, jest zróżnicowana w poszczególnych zakładach mleczarskich. Na przestrzeni lat ceny skupu mleka w kraju ulegały zmianom, przy generalnej tendencji do ich wzrostu – w 1995 roku za 100 l mleka płacono średnio 44,52 zł, natomiast w 1998 roku – 61,50 zł (tab. 1). W 1999 roku zahamowany został wzrost cen skupu mleka, ale trzeba tu zaznaczyć, że był to jedyny produkt rolniczy, którego realna cena utrzymała się na prawie niezmiennym poziomie, podczas gdy ceny wszystkich pozostałych produktów zwierzęcych, a także zbóż były niższe. W latach 2000-2001 ceny skupu mleka wzrosły do nieco ponad 78 zł/100 litrów, by znów ulec obniżeniu do średnio 71,60 zł w latach 2002-2003. Wpłynęło to na zmniejszenie się opłacalności produkcji mleka, co było istotnym powodem redukcji поголовья krów. W latach następnym miał miejsce wyraźny wzrost cen skupu mleka, do poziomu 86,31 zł w roku 2004 i 93,0-100,0 zł/100 l

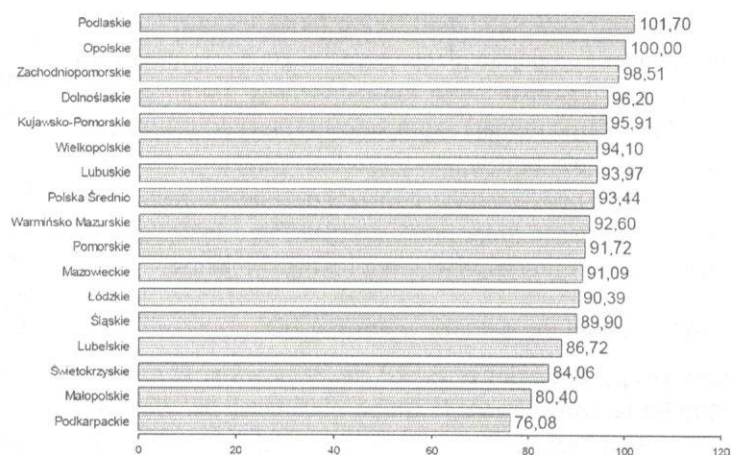
Tabela 1
Średnie ceny skupu mleka w kraju, w latach 1995-2004 (oprac. wł. na podstawie [8, 9])

Lata	Ceny mleka (zł/100 l)
1995	42,52
1996	51,63
1997	58,81
1998	61,50
1999	60,46
2000	78,35
2001	78,48
2002	71,80
2003	71,50
2004	86,31

w roku 2005, co spowodowało wzrost opłacalności i zwiększenie zainteresowania rolników produkcją mleka.

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej przyniosło korzystne skutki także i w tej dziedzinie gospodarki. Nie należy jednakże oczekiwać dalszego znaczącego wzrostu cen skupu mleka, a to z uwagi na ograniczenie popytu wewnętrznego w wyniku pogarszającej się sytuacji finansowej gospodarstw domowych oraz malejącej opłacalności eksportu w warunkach umacniającej się wartości złotego, a także ze względu na oczekiwane skutki reformy Wspólnej Polityki Rolnej.

Ceny skupu mleka różnią się w poszczególnych rejonach kraju. Z reguły są one najniższe w rejonach o rozdrobnionej strukturze agrarnej i niskiej towarowości produkcji mleka, najwyższe zaś w rejonach specjalizujących się w tym kierunku produkcji (rys. 1). W I półroczu 2005 roku najniższe ceny mle-

Rys. 1. Średnie ceny skupu mleka (zł/100 l) w I półroczu 2005 roku w poszczególnych województwach (oprac. wł. na podstawie [9])

ka ukształtowały się w woj. podkarpackim (76,08 zł/100 l), najwyższe zaś w woj. podlaskim (101,70 zł/100 l). Różnica między maksymalną i minimalną ceną skupu mleka wyniosła aż 33,2%. Jest ona wynikiem skali produkcji, proporcji klas skupowanego mleka, zawartości w nim białka i tłuszczu, kosztów produkcji i zasobu finansowego mleczarń.

Ceny skupu mleka w Polsce, w porównaniu do innych krajów UE, należą do najniższych (tab. 2). W lipcu 2004 roku wyniosła ona 18,7 euro/100 kg i była wyższa tylko od ceny skupu na Łotwie i Litwie. Najwyższe ceny skupu mleka w tym odnotowano na Cyprze (40,4 euro/100 kg) i na Malcie (40,3 euro/100 kg). Ogólnie biorąc, wyższe ceny skupu mleka są w krajach Europy Północnej i Południowej, tj. w rejonach o trudniejszych warunkach chowu krów. Niskie ceny skupu mleka w Polsce są zapewne wynikiem niższych kosztów jego produkcji, niższych ogólnie relacji cen towarów i usług. Zwiększając one konkurencyjność polskich produktów mleczarskich na rynkach międzynarodowych.

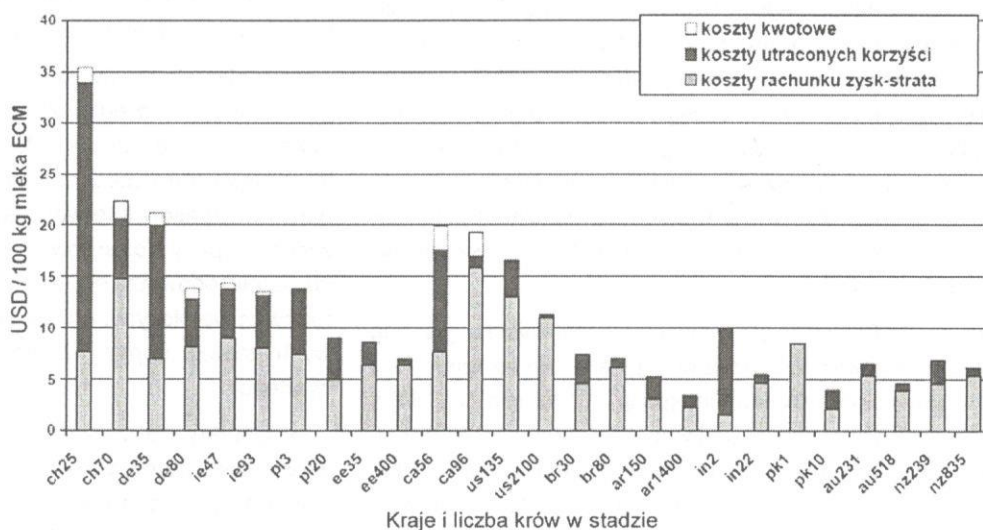
Hemme [1], analizując ceny mleka na świecie w 2002 roku, podaje, że najniższe ceny mleka – poniżej 6,75 USD/CWT (CWT = 50,8 kg) ukształtowane zostały w krajach Północno-Wschodniej Europy i Północnej Azji oraz w Ameryce Południowej, nieco wyższe (6,75-9,0 USD/CWT) – w Polsce, Estonii, Słowacji, Turcji, Australii, Nowej Zelandii, Indiach, RPA, Etiopii i w Wenezueli. W większości krajów UE-15 cena mleka wahała się pomiędzy 12,25 a 15,75 USD/CWT, na podobnym poziomie ukształtowały się ceny mleka w USA, Izraelu i częściowo w Chinach. Najwyższe ceny mleka (powyżej 15,75 USD/CWT) odnotowano

w Islandii, Norwegii, Szwajcarii, Malezji, Mauretanii, Senegal, Japonii, Korei Południowej. Wspomniany wyżej autor sądzi, że poziom cen mleka mieszczący się przedziale od 6,75 do 9,0

USD/CWT będzie decydował o cenie mleka na rynku światowym w nadchodzących latach. Ceny mleka są wynikiem relacji lokalnego popytu i podaży, jednak w globalizującej się gospodarce światowej większą szansę w konkurencji na tym rynku mają te kraje, które oferującą ten produkt po niższej cenie. Do takich krajów zalicza się Polska. O konkurencyjności na rynku mleczarskim decyduje nie tylko cena mleka, ważne są koszty produkcji determinowane wielkością stad, rodzajem i dostępnością pasz, kosztami pracy. Interesujących informacji o kosztach produkcji mleka w reprezentatywnych gospodarstwach 13 państw świata dostarczają wyniki podane przez Hemme [1]. Autor ten operuje kosztami sumarycznymi, na które składają się koszty będące wynikiem rachunku strat i zysków, koszty utraconych korzyści, czyli koszty alternatywne oznaczające potrzebę ich poniesienia w przypadku uruchamiania działalności o mniej korzystnych warunkach oraz koszty kwotowe, czyli poniesione po przekroczeniu przyznanego limitu produkcji mleka. Poziom tych kosztów w badanych gospodarstwach, w USD/100 kg mleka ECM (Energy Corrected Milk – ilość mleka w przeliczeniu na energię) przedstawiono na rysunku 2. Z danych tych wynika, że koszty produkcji mleka ogólnie są niższe w krajach o dogodnych dla chowu bydła warunkach, a więc przede wszystkim w Australii i Nowej Zelandii, w Argentynie i Brazylii, a także w Pakistanie, Indiach oraz w Estonii. Koszty produkcji mleka w Polsce są podobne do kosztów odnotowywanych w Irlandii i w Niemczech (przy większej liczbie krów w stadzie). Wyższe koszty produkcji mleka, niż w Polsce, mają miejsce w Szwajcarii, Niemczech (przy mniejszej liczbie krów w stadzie), Kanadzie i w USA (przy mniejszej liczbie krów w stadzie). Przedstawione dane świadczą o przewadze konkurencyjnej krajów o dogodnych dla chowu bydła warunkach oraz gospodarstw produkujących mleko przy większej koncentracji stada krów. Przykładowo sumaryczny koszt produkcji 100 kg mleka ECM w USA, wynoszący ok. 16,5 USD w stadzie liczącym 135

Tabela 2
Ceny skupu mleka w krajach UE w lipcu 2004 roku (oprac. wł. na podstawie [9])

Kraj	Cena (euro/100 kg)
Łotwa	16,0
Litwa	17,8
Polska	18,7
Estonia	21,7
Słowacja	22,6
Węgry	24,1
Holandia	25,1
Czechy	25,1
Wielka Brytania	25,9
Irlandia	26,3
Belgia	26,3
Francja	27,2
Słowenia	27,5
Austria	28,2
Niemcy	28,8
Hiszpania	29,1
Luksemburg	29,6
Dania	30,5
Finlandia	30,8
Szwecja	32,1
Portugalia	32,5
Włochy	35,4
Grecja	36,4
Malta	40,3
Cypr	40,4

Objaśnienia: ch – Szwajcaria, de – Niemcy, ie – Irlandia, pl – Polska, ee – Estonia, ca – Kanada, us – USA, br – Brazylia, ar – Argentyna, in – Indie, pk – Pakistan, au – Australia, nz – Nowa Zelandia; liczba oznacza wielkość stada w gospodarstwie, np. ch25, tzn. Szwajcaria – 25 krów w stadzie.

Rys. 2. Koszty produkcji mleka w gospodarstwach reprezentatywnych z 13 krajów w 2002 r. [1]

krów, obniża się do ok. 11,5 USD w stadzie liczącym 2100 krów. Podobne tendencje występują we wszystkich badanych gospodarstwach z 13 krajów. Niskie koszty produkcji faworyzują producentów z Nowej Zelandii i krajów Ameryki Południowej.

W USA ma miejsce wyższa skala produkcji, w Europie Wschodniej są niższe ceny ziemi i koszty pracy. W związku z tym w warunkach globalnej liberalizacji rynku mleka zdaniem Hemme'a [1] rysują się dwa scenariusze:

- ◆ Kraje zabezpieczające bieżące potrzeby własnego rynku nadal utrzymują będą wysoki poziom cen mleka (9-11,25 USD/CWT) i jego przetworów.

- ◆ Światowy rynek takich produktów, jak: masło, sery standaryzowane, mleko w proszku, zorientowany będzie na niskie ceny produkcji mleka.

Rynek mleka, podobnie jak większość rynku rolnego w krajach Unii Europejskiej jest rynkiem regulowanym. Państwo wyznacza określone limity produkcji, mające na celu racjonalne zagospodarowanie płodów rolnych – pokrycie potrzeb żywieniowych ludności, zapobieganie kłopotliwym i kosztownym nadwyżkom produktów, zapewnienie surowca dla przemysłu rolno-spożywczego. System limitów – kwot mlecznych jest ważną częścią składową Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej. Wyznaczenie kwot mlecznych, tj. określenie ilości mleka wprowadzonego do obrotu bez ponoszenia konsekwencji finansowych, sprawia, że rolnicy – producenci mleka mają możliwość uzyskania korzystnej ceny za mleko. System kwotowania wprowadzony został w 1984 roku, by zapobiegać nadprodukcji wyrobów mleczarskich. System ten obowiązuje również w naszym kraju, po wejściu Polski do Unii Europejskiej [2, 6]. W wyniku negocjacji w Kopenhadze wyznaczono dla Polski limit skupu mleka w wysokości 8964 tys. ton dla dostawców hurtowych i 464 tys. ton dla dostawców bezpośrednich. Limit ten obowiązywał w roku kwotowym 2004/2005 i 2005/2006 (rok kwotowy to okres od 1 kwietnia do 31 marca następnego roku). W 2006 roku Polska może uruchomić rezerwę restrukturyzacyjną w wysokości 416,1 tys. ton, pod warunkiem, że zmniejszy się zużycie mleka w gospodarstwach i zwiększy jego sprzedaż na rynku krajowym. W okresie od roku kwotowego 2006/2007 do 2014/2015 łącznie został Polsce zwiększony limit sprzedaży mleka do poziomu 9380,1 tys. ton, a więc o prawie 5%. Takim nieznanym zwiększeniem limitu objęta została większość krajów Unii Europejskiej.

Przyznana Polsce kwota mleczna nie jest wysoka, jest ona niższa od wnioskowanej przez rząd polski – na poziomie 11,3 mld l w okresie początkowym integracji do 13,8 mld l w 2008 r. [2]. Jest ona nawet niższa od kwoty posiadanej przez Holandię (11 074,7 tys. ton), która jest krajem wyraźnie mniejszym terytorialnie od Polski, a także pod względem liczby ludności i pogłowia krów. W rezultacie nie może być w pełni wykorzystany potencjał produkcyjny polskiego rolnictwa i dużych zasobów pracy. Ogranicza to dochody rolników i wywołuje ich niezadowolony. Wprawdzie przyznana Polsce kwota jest

wyższa od ukształtowanego w ostatnich latach rozmiaru skupu mleka, ale przecież już w latach 1980-1990 skup mleka przekraczał 10 000 tys. ton, a jego globalna produkcja osiągnęła nawet 16 mld litrów. Rolnicy polscy, gdy są motywowani finansowo dokładają wszelkich starań, by zwiększać produkcję.

Poza systemem kwot mlecznych Agencja Rynku Rolnego uruchamia szereg innych mechanizmów regulujących rynek mleka i jego przetworów, dotyczą one:

- ◆ Zakupów interwencyjnych, odnoszących się do rynku masła i odtuszczonego mleka w proszku. Mają one na celu utrzymanie równowagi na rynku tych produktów w UE, poprzez skup nadwyżek i sprzedaż zgromadzonych zapasów interwencyjnych. Ustalono zostały ceny interwencyjne masła i mleka w proszku na lata 2005-2007, z wyraźną tendencją do ich obniżki (cenę interwencyjną masła, za 100 kg, ustalono na poziomie 282 euro w 2005 roku, 259 euro – w 2006 roku i 246 euro – w 2007 roku; cenę interwencyjną odtuszczonego mleka w proszku, za 100 kg, odpowiednio: 195, 185, 175 euro)

- ◆ Dopłaty do prywatnego przechowywania masła i śmietanki, odtuszczonego mleka w proszku i serów, zgodnie z przepisami i okresami ustalonymi przez UE. Celem tego mechanizmu jest utrzymanie równowagi na rynku mleka i jego przetworów, poprzez udzielanie dopłat do przechowywania nadwyżek niektórych produktów. Mechanizm dopłat umożliwia znaczne obniżenie kosztów działań interwencyjnych, które są niższe od kosztów zakupów interwencyjnych (stawki dopłat do prywatnego przechowywania ustalane są przez Komisję Europejską na dany rok gospodarczy, przy uwzględnieniu kosztów magazynowania, przewidywanego wzrostu cen oraz realnego zysku przedsiębiorcy; stawka dopłaty za tonodobę maleje wraz z długością okresu przechowywania i w roku gospodarczym 2004/2005 mieściła się w przedziale 0,65-0,54 euro dla sera i 0,80-0,64 euro dla masła za tonodobę). Produktom zgłaszanym do prywatnego przechowywania stawiane są odpowiednie wymagania.

- ◆ Dopłaty do przetwórstwa masła, masła skondensowanego i śmietanki, do odtuszczonego mleka w proszku do produkcji pasz i kazeiny w celu zagospodarowania nadwyżek. W ramach tego mechanizmu przedsiębiorcy mogą nabyć masło z zapasów interwencyjnych po obniżonej cenie lub uzyskać dopłaty do surowców pochodzących z wolnego rynku, jeżeli zobowiążą się do wykorzystania ich w produkcji wyrobów cukierniczych, lodów lub innych artykułów żywnościowych (stawka dopłaty ustalana jest w ramach przetargu o-twartego).

- ◆ Dopłaty do spożycia mleka i przetworów mlecznych w placówkach oświatowych. Ideą programu jest promowanie wśród dzieci zasad zdrowego odżywiania, poprzez zachęcanie ich do konsumpcji mleka i przetworów mlecznych. Program dopłat skierowany jest do dzieci/uczniów uczęszczających regularnie do placówek oświatowych o charakterze edukacyjnym (dzieci uczęszczające do żłobka, przedszkola,

szkoły, spełniające kryteria kwalifikacyjne mogą otrzymać dziennie 0,25 l mleka lub przetworu mlecznego – jogurty z mleka pełnego lub o zawartości tłuszczu min. 1%); w 2004 r. z pomocy tej skorzystało 261 tys. młodzieży z 3236 placówek oświatowych, nie obejmuje ona młodzieży szkół wyższych. Dopłaty przyznawane są ze środków UE w wysokości 75% ceny mleka. Pozostałość ceny zwykle dofinansowywana jest z programu krajowego funduszu sektora mleczarskiego.

♦ Dopłaty do zakupu masła przez instytucje i organizacje niedochodowe. Beneficjentami tego mechanizmu mogą być żłobki, przedszkola, szkoły, domy pomocy społecznej, placówki opiekuńczo-wychowawcze i ośrodki adaptacyjno-opiekuńcze.

Agencja Rynku Rolnego wspiera też finansowo eksport niektórych produktów mleczarskich, na zasadach obowiązujących w UE. W roku 2004 refundację do eksportu (12,0 tys. ton odtłuszczonego mleka w proszku, 1,1 tys. ton pełnego mleka w proszku, 0,4 tys. ton serów, 0,6 tys. ton masła, 0,6 tys. ton oleju maślanego) wyniosły ogółem 31,8 mln zł.

Branża mleczarska w Polsce podjęła wspólne działania promujące mleko i jego przetwory w ramach Funduszu Promocji Mleczarstwa. Został on utworzony na mocy, powołanej już, ustawy o regulacji rynku mleka i przetworów mlecznych.

Celem tego Funduszu, poza promocją i dofinansowaniem spożycia mleka, jest także wsparcie prac badawczo-rozwojowych, mających na celu poprawę jakości przetworów mlecznych oraz dofinansowanie szkoleń dostawców i podmiotów skupujących mleko. Środki finansowe Funduszu pochodzą z wpłat, w wysokości 0,1 grosza od każdego skupionego litra mleka. Podmiotami uprawnionymi do ubiegania się o przyznanie środków na realizację przedsięwzięć, ujętych w planie finansowym Funduszu, są osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą i krajowe osoby prawne.

Literatura: 1. Hemme T., 2004 – Who will produce the world's milk? Hoard's Dairyman. The National Dairy Farm Magazine IX, no 25, 587. 2. Mroczkowski S., 2002 – Kwotowanie produkcji mleka krowiego. Przegląd Hodowlany 3, 1-4. 3. Oyrzanowski B., 1995 – Mikroekonomia. Wydawnictwo Profesjonalnej Szkoły Biznesu. Kraków. 4. Rybicki G., 2005 – Sytuacja na rynku mleczarskim po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej. Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, Tom VII, z. 2, 194-197. 5. System kwot mlecznych w Polsce. Agencja Rynku Rolnego. Bizzare. Warszawa, 2005, 4-22. 6. Seremak-Bulge J., 2005 – Rok po akcesji – rynek mleka. Biuletyn Informacyjny ARR nr 10, 50-55. 7. Szajner P., 2005 – Sytuacja na rynku mleka w Polsce. Biuletyn Informacyjny ARR nr 6, 23-24. 8. Raport Rynkowy. Rynek Mleka 2000. ARR Warszawa, 2000, 25-31. 9. Raport Rynkowy. Rynek Mleka 2005. ARR Warszawa, 2005, 22-28.

Wybrane wyniki badań nad efektywnością tuczu świń w różnych systemach utrzymania

Wojciech Kozera

UWM w Olsztynie

Wzrastająca w ostatnich latach liczba konsumentów zwracających baczniejszą uwagę nie tylko na aspekt jakościowy i zdrowotny produktów rzeźnych, ale także na sposób traktowania zwierząt, przyczyniła się do szerszego zainteresowania pojęciem „dobrostanu”. Najogólniej dobrostan zwierząt można określić jako zaspokojenie ich fizjologicznych i behawioralnych potrzeb, zapewnienie im komfortu bytowego, a także wysokiego poziomu opieki. Celem wielorakich działań badawczych i praktycznych, w ramach tego pojęcia, jest wypracowanie alternatywnych systemów chowu, w których maksymalizacja zysku z tytułu produkcji jest wynikiem spełnienia potrzeb biologicznych zwierząt.

W Polsce podstawowym aktem prawnym normującym kwestie utrzymania zwierząt jest Ustawa o ochronie zwierząt (Dz.U. z 1997 r., nr 111, poz. 724), a także Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 2.IX.2003, określające minimalne wymagania związane z ich utrzymaniem, oraz przyjęte uregulowania unijne (m.in. Dyrektywy 98/58/EC, 91/630/EC, 2001/88/EC).

Wysoki poziom komfortu utrzymania świń jest konieczny nie tylko ze względu na obowiązek hodowcy zapewnienia zwierzętom dobrostanu, ale przyczynia się również do uzyskania wysokich wyników produkcyjnych.

W celu porównania warunków utrzymania świń w różnych gospodarstwach i systemach można stosować metodę punktowej oceny komfortu ich utrzymania – TGI-200 (Tiergerechtheitsindex-200), która została opracowana w 1994 r. przez A. Sundruma, R. Anderssona i G. Postlera [9]. Polega ona na przyznawaniu określonej liczby punktów za każdy z obszarów podlegających ocenie. W metodzie tej przyjęto następujące obszary oceny:

– warunki poruszania się – ocenie podlega powierzchnia ruchu w chlewni; brana jest także pod uwagę strefowość, czyli oddzielne miejsce pobierania paszy czy obecność wybiegów;

– warunki pobierania paszy – ocenia się szerokość stanowisk paszowych, liczbę poidel, dodatek paszy objętościowej itp.;